

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIȚESCU“

Vol. 444

Colecția
BIBLIOTECA ECONOMICĂ

Seria
***Probleme
economice***

**Dezvoltarea umană
în România
în ultimele două decenii**

Dorina GHEORGHE

Centrul de Informare și Documentare Economică

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIȚESCU”
Centrul de Informare și Documentare Economică

Dezvoltarea umană în România în ultimele două decenii

Dorina GHEORGHE

Centrul de Informare și Documentare Economică

Dorina GHEORGHE
doctorand,
Academia Română,
Școala de Studii Avansate a Academiei Române
(SCOSAAR),
Școala Doctorală de Științe Economice,
Institutul Național de Cercetări Economice
„Costin C. Kirițescu”.

Editat de CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
REDACTOR-ȘEF – VALERIU IOAN-FRANC

Redactor: ORTANSA CIUTACU
Concepție grafică, machetare și tehnoredactare: NICOLAE LOGIN

Redacția și administrația: București, Calea 13 Septembrie nr. 13, sectorul 5,
cod poștal 050711, telefon: 0040-21-318 24 38, telefax: 0040-21-318 24 32
Adresa poștală: București 5, căsuța poștală 5-72

Materialele cuprinse în acest volum pot fi reproduse numai cu aprobarea
conducerii Institutului Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu”.

ISSN 1222-5401

Cuprins

Introducere.....	5
1. Indicele Dezvoltării Umane – viață lungă și sănătoasă, cunoștințe solide, nivel de trai decent.....	6
1.1. <i>România prin lentila IDU</i>	7
1.2. <i>Educația ca motor al dezvoltării umane</i>	10
1.3. <i>Saltul economic</i>	10
1.4. <i>Creșterea puterii de cumpărare și persistența inegalităților regionale</i>	12
1.5. <i>Indicatorii de consum versus indicatorii de calitate a vieții</i>	13
2. Educația în România și capcana inegalității.....	14
2.1. <i>Analiza bugetului alocat (% din PIB) în ultimele două decenii</i>	14
2.2. <i>Evaluarea competențelor de masă și analiza evoluției rezultatelor PISA (2006-2022)</i>	15
2.3. <i>Fractura rural-urban</i>	17
3. Elitele intelectuale și tehnologice ale tinerei generații.....	19
3.1. <i>Dinamica medaliilor internaționale, reziliența elitelor din România</i>	19
3.2. <i>Mecanismul din spatele succesului</i>	20
4. Fenomenul „Brain Drain”.....	20
4.1. <i>De la migrația muncii necalificate la exportul de înaltă calificare</i>	20
4.2. <i>Impactul exodului inteligenței: plafonarea inovării și eroziunea socială</i>	21
Concluzii: Capital uman = Tezaur uman.....	21
Note finale.....	23
Referințe bibliografice.....	25

Dezvoltarea umană în România în ultimele două decenii

„Oamenii sunt adevărata bogăție a unei națiuni.”
Mahbub ul Hac și Amartya Sen*

Introducere

Lucrarea analizează evoluția conceptului de *dezvoltare umană* și experiența României în acest domeniu, *cu accent principal pe educație*, în perioada 2004–2024, așa cum este prezentat în Rapoartele Dezvoltării Umane ale Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), date Eurostat, OECD și surse naționale relevante.

Deși România a înregistrat o evoluție economică impresionantă – trecând, conform Băncii Mondiale, de la statutul de economie emergentă la cel de țară cu venituri mari (*high-income*) –, performanța sa din punctul de vedere al dezvoltării umane rămâne contradictorie. Creșterea PIB-ului pe locuitor și a puterii de cumpărare nu s-a tradus automat într-o îmbunătățire proporțională a capitalului uman, evidențiind un paradox: succes macroeconomic concomitent cu existența unor inegalități persistente, analfabetism funcțional ridicat și un exod masiv de inteligență.

Prezentul referat examinează acest paradox din trei perspective complementare: (1) baza sistemului educațional (competențe de masă și fractura rural-urban), (2) excelența elitelor intelectuale și tehnologice și (3) fenomenul *brain drain*.

Cuvinte-cheie: dezvoltare umană; Indicele Dezvoltării Umane (IDU); educație; inegalități; *brain drain*; capital uman.

* Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), *Human Development Report* 1990.

1. Indicele Dezvoltării Umane

– viață lungă și sănătoasă, cunoștințe solide, nivel de trai decent

Doi dintre cei mai influenți economiști ai secolului XX, Mahbub ul Haq, cunoscut pentru capacitatea sa de a transforma teoriile economice complexe în politici publice concrete, și Amartya Sen, laureat Nobel pentru Economie și recunoscut pentru fundamentele etice pe care le-a readus în atenția științei economice, sunt cei care au redefinit complet modul în care este înțeleasă *dezvoltarea*, îndreptând atenția specialiștilor în domeniu către *bunăstarea reală a oamenilor*.

Ambii au susținut că scopul economiei trebuie să fie îmbunătățirea vieții umane, că banii sunt doar un mijloc, nu scopul final. Au demonstrat că investițiile în educație și sănătate nu sunt „costuri” ce trebuie amânate până când o țară devine bogată, ci sunt motorul principal al dezvoltării și reducerii sărăciei. De asemenea, ei au considerat că libertatea politică și transparența sunt vitale, Amartya Sen demonstrând empiric că în nicio democrație funcțională cu presă liberă nu a existat vreodată o foamete majoră, deoarece guvernele sunt forțate să reacționeze. [1], [2]

Prin viziunea lor și crearea conceptului de *dezvoltare umană*, economia modernă s-a transformat fundamental, atenția mutându-se de la creșterea Produsului intern brut (PIB) către bunăstarea reală și capacitatea oamenilor de a trăi la potențial maxim [3].

Acest concept a fost transpus în practică prin crearea Indicelui Dezvoltării Umane / Human Development Index (IDU/HDI), destinat măsurării progresului social și economic pe termen lung, și prin lansarea primului Raport anual al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), în anul 1990, avându-l ca director de proiect pe Mahbub ul Haq și pe Amartya Sen în echipa de colaboratori. Obiectivul principal era „atât lărgirea alegerilor pe care le pot face oamenii, cât și nivelul bunăstării obținut de aceștia” [4].

IDU este un elaborat statistic compozit, structurat pe trei dimensiuni: sănătate – speranța de viață la naștere; educație – alfabetizarea adulților și rata de școlarizare; nivel de trai – PIB pe locuitor. Cinci ani mai târziu (1995), sunt introduși indicatori complementari, pentru a evidenția disparitățile dintre bărbați și femei, și anume: Indicele Dezvoltării Ajustat în funcție de Gen / Gender-related Development Index (GDI) și Indicele de Implicare și Împuternicire a Femeilor / Gender Empowerment Measure (GEM). În anul 1997, este introdus și Indicele Sărăciei Umane (IS) / Human Poverty Index (HPI), concentrat pe lipsa accesului la sănătate, educație și resurse.

În anul 2010, la aniversarea a 20 de ani de la publicarea primului Raport al dezvoltării umane, are loc o reformă majoră:

- pentru domeniul educație, de la Rata de alfabetizare și Cuprinderea școlară s-a trecut la indicatorii Media anilor de școlaritate (MAȘ) și Anii așteptați de școlaritate (AAȘ);
- pentru domeniul economic, s-a trecut de la Produsul intern brut (PIB), care măsoară valoarea adăugată în interiorul granițelor unei țări, la Venitul național brut (VNB), care include și veniturile nete primite din străinătate, determinat ca medie pe locuitor la paritatea puterii de cumpărare (PPC) la prețuri în dolari SUA, considerându-se că acesta exprimă mai bine resursele materiale disponibile dintr-o țară;
- se lansează Inequality-adjusted HDI (IHDI) [5], care ajustează IDU al unei țări în funcție de distribuția inegală a sănătății, educației și venitului în rândul populației interne;
- formula matematică s-a modificat radical, pentru a reflecta mai bine realitățile sociale, trecându-se de la media aritmetică simplă la media geometrică, care elimină substituibilitatea perfectă. Dacă o țară are un indicator foarte scăzut, acesta va coborî drastic întregul rezultat, indiferent de cât de mari sunt ceilalți doi indici. Această formulă încurajează politicile publice echilibrate, o îmbunătățire în dimensiunea unde țara este deficitară, aducând un salt mult mai mare în IDU total decât adăugarea de puncte acolo unde țara excelează deja.

Din anul 2020, PNUD introduce indicele experimental *Indicele Dezvoltării Umane ajustat la Presiunile Planetei / Planetary Pressures Adjusted HDI* (PHDI), care ajustează IDU în funcție de amprenta de carbon a unei țări și de amprenta materială pe locuitor, demonstrând în acest fel cum „dezvoltarea” multor state bogate se face prin distrugerea ecosistemului planetar.

În prezent, clasificarea țărilor se face anual, pe baza quartilelor distribuției globale a IDU, fiind împărțite în patru categorii:

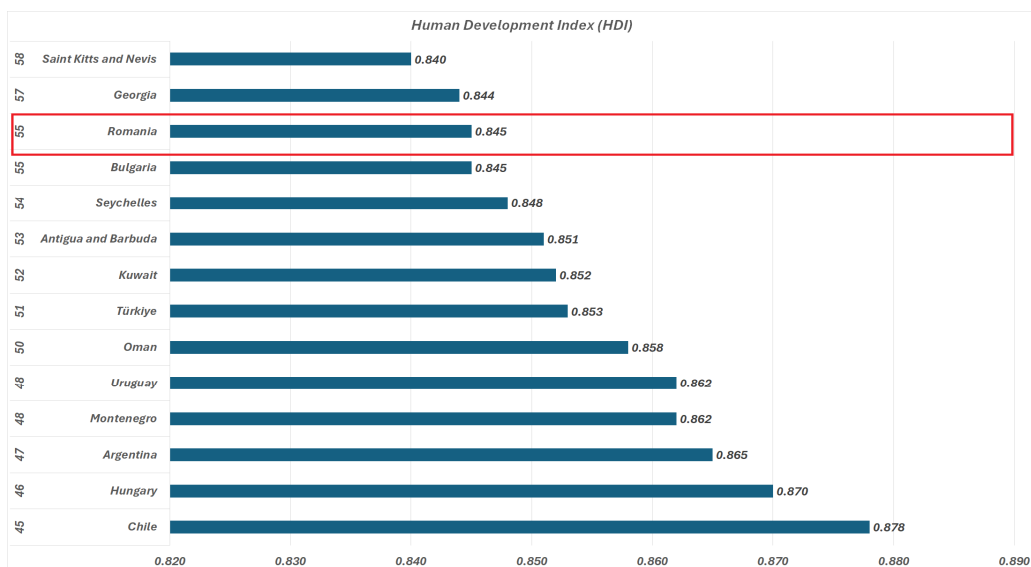
- *Foarte ridicată / Very High*: $IDU \geq 0,800$ (țări precum Elveția, Norvegia, Islanda, inclusiv România, care în ultimii ani s-a stabilizat în jur de 0,820 – 0,840);
- *Ridică / High*: 0,700 – 0,799;
- *Medie / Medium*: 0,550 – 0,699;
- *Redusă / Low*: Sub 0,550 (în special state din Africa Subsahariană sau afectate de conflicte de lungă durată, precum Somalia sau Sudanul de Sud).

1.1. România prin lentila IDU

Cele mai recente date din Raportul Dezvoltării Umane (2023/2024) situează România, la nivel global, în categoria *foarte ridicată*, pe locul 55 din 193 de țări și regiuni, cu o valoare a IDU de 0,845 (figura 1). România ocupă același loc cu

Bulgaria, pe care o depășește la indicatorii speranța de viață și venitul național brut/locuitor, dar care e deasupra României în privința anilor de școlarizare.

Figura 1. România în clasamentul global IDU

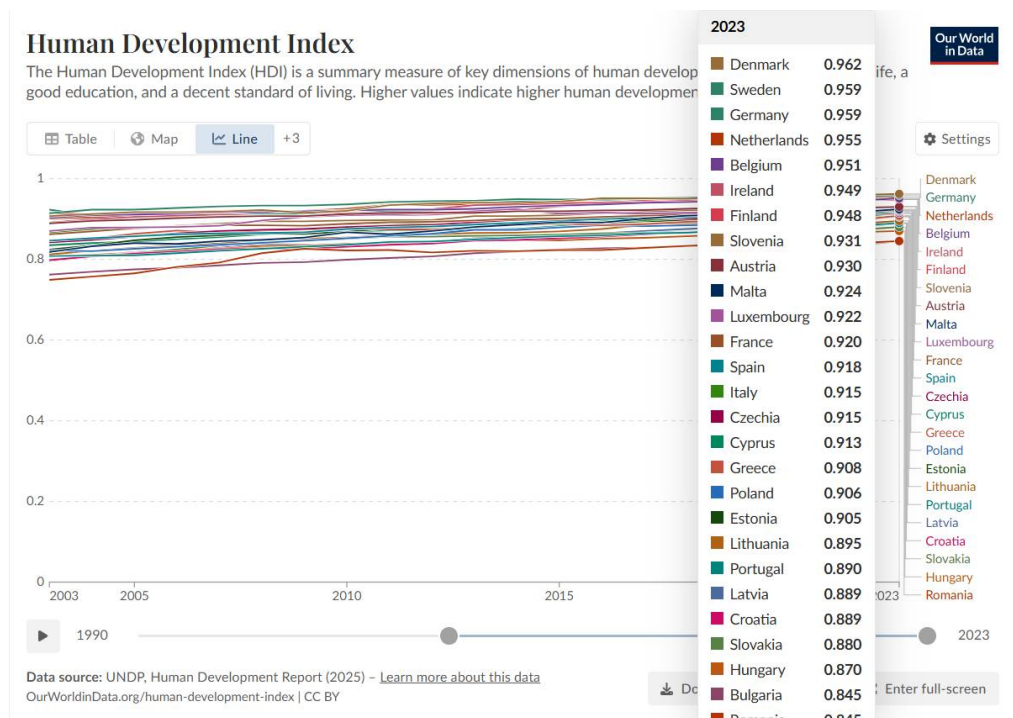
Sursa: Economica.net, https://www.economica.net/indicele-dezvoltarii-umane-romania-pe-locul-55-la-egalitate-cu-bulgaria_834503.html

Cu toate acestea, la nivelul Uniunii Europene, România se află spre finalul clasamentului. State europene din fruntea clasamentului, cum sunt Danemarca – 0,962, Suedia și Germania – 0,959, ilustrează decalajele semnificative de dezvoltare din interiorul regiunii (figura 2).

România a avut ritmuri inegale de creștere pe parcursul ultimelor două decenii (2003/2004 – 2023/2024), reprezentând un caz contradictoriu pentru o analiză economico-umanistă. Perioada la care facem referire surprinde transformarea structurală a țării noastre, care a evoluat de la statutul de economie emergentă, influențată de negocierile de preaderare la Uniunea Europeană, până la accederea ei în zona țărilor cu economii cu venituri mari (*high-income*), conform ultimelor clasificări ale Băncii Mondiale [6].

Indicatorii economici descriu un succes remarcabil, dar ascund o realitate polarizată. Această creștere economică nu a putut fi convertită în dezvoltare umană calitativă, iar decalajul este foarte vizibil în interiorul sistemului de învățământ, pilonul central al acumulării de valoare umană.

Figura 2. Indexul Dezvoltării Umane - țările UE (2023)

Sursa: UNDP, Human Development Report (2025),
https://ourworldindata.org/grapher/human-development-index?tab=line&time=2003..latest&country=ROU~OWID_EU27

Vom analiza acest *paradox românesc* dintr-o perspectivă tridimensională a educației: baza sistemului, elitele și exodul. În mod surprinzător, în timp ce indicatori de masă, cum ar fi rata părăsirii timpurii a școlii sau testele PISA, relevă o stagnare și un analfabetism funcțional, România produce elite globale în domenii STEM (știință, tehnologie, inginerie, matematică) și competiții de nișă (robotică, de exemplu). Politicile și strategiile promovate sunt însă incapabile să rețină această excelență, care este susținută din afara sistemului public, deseori de mediul privat.

Exodul de inteligență (*brain drain*) nu reprezintă doar o pierdere demografică, ci și o piedică serioasă din perspectiva dezvoltării sustenabile. Economia României, aflată încă într-un efort de recuperare a decalajelor, subvenționează, indirect, capitalul uman și capacitatea de inovare a economiilor deja dezvoltate din Vest.

Se conturează astfel un *tablou al dezvoltării umane în România din ultimele două decenii profund asimetric*. Este imperioasă o reformă puternică a educației într-o rampă de lansare pe plan social, axată pe echitate. „O economie care își neglijează oamenii își plafonează, inevitabil, propriul viitor”, atrăgea atenția cu mult timp în urmă economistul Mahbub ul Haq.

1.2. Educația ca motor al dezvoltării umane

Educația definește capitalul uman al unei națiuni, reprezintă stocul de cunoștințe, abilități, creativitate și sănătate încorporate în forța de muncă. Dacă sistemul de educație nu reușește să genereze competențe la scară largă, ci analfabetism funcțional, și produce elite izolate (olimpici) pe care apoi le pierde, circuitul ideal și normal totodată, reprezentat prin relația Educație de Calitate → Inovare / Tehnologie → Creștere Economică → Venituri Bugetare Mari → Reinvestire în Educație, rămâne la nivel de deziderat. Când nucleul inovator al mai multor generații migrează către zone din afara țării, atrăgătoare din perspectiva unei vieți mai bune, capitalul uman intern se depreciază rapid, iar capacitatea viitoare a țării de a susține societatea, sănătatea și educația generațiilor viitoare se reduce vertiginos.

1.3. Saltul economic

Din punct de vedere strict macroeconomic, perioada ultimilor 20 de ani reprezintă cea mai prosperă epocă din istoria modernă a României. Ea este caracterizată de finalizarea reformelor de tranziție pentru aderarea la Uniunea Europeană din 2007, integrarea în Piața Unică și reziliența postcriză pandemică și energetică din primii ani după 2020.

Indicatorul reprezentativ al acestei transformări este Produsul Intern Brut (PIB) pe locuitor exprimat la Paritatea Puterii de Cumpărare (PPC), care permite o evaluare reală a puterii economice. În perioada de preaderare, România era catalogată drept economie emergentă, cu un capital autohton fragil, iar PIB-ul pe locuitor la PPC era de aproximativ 34-36% din media UE. Până în 2023/2024, conform datelor Eurostat, România a depășit pragul de 78-80% din media UE [7], ceea ce a determinat Banca Mondială să o clasifice oficial în categoria țărilor cu venituri mari (figura 3).

Analizând datele Raportului IDU din 2018 (cu date pentru anul 2017), *Human Development Indicators and Statistical Update*, Ioan Mărginean, unul dintre cercetătorii de marcă ai Institutului de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române, într-unul dintre articolele sale [8], releva o serie de aspecte importante pentru România:

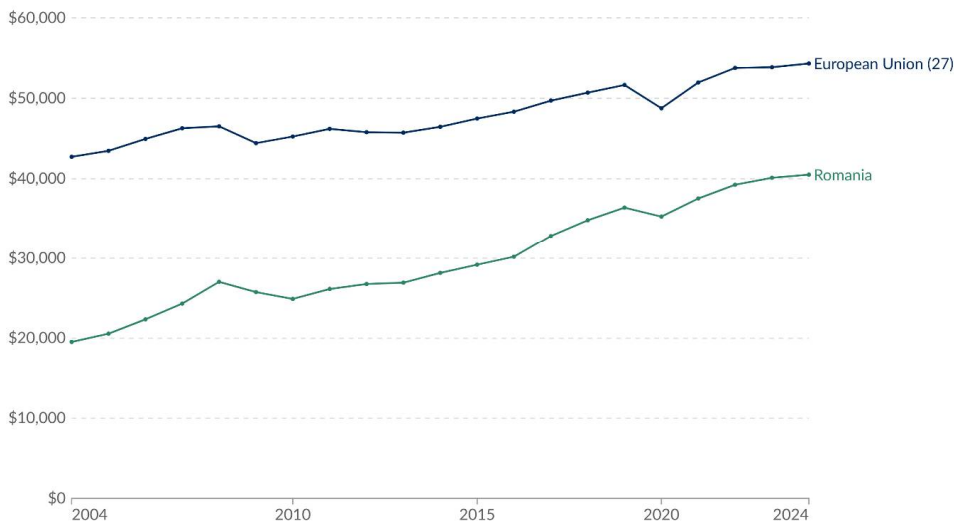
- „valoarea VNB este inferioară celei a PIB, ceea ce înseamnă că mai mult transferă în afară rezidenții străini decât aduc în țară rezidenții interni”;

Figura 3. PIB/locuitor în România raportat la media UE (2004-2024)

GDP per capita

GDP per capita is a country's gross domestic product¹ divided by its population. This data is adjusted for inflation and differences in living costs between countries.

Data source: Eurostat, OECD, IMF, and World Bank (2026)

OurWorldinData.org/economic-growth | CC BY

Note: This data is expressed in international-\$² at 2021 prices.

Sursa: Our World in Data,

https://ourworldindata.org/grapher/gdp-per-capita-worldbank?tab=line&time=2004..2024&country=ROU~OWID_EU27

- România, la indicatorul MAȘ, avea „valorile cele mai favorabile în context internațional. Cu valoarea medie de 11 ani de școlarizare a populației adulte în vârstă de 25 de ani și peste, România avea a 24-a valoare mondială, poziția 50 în ordine descrescătoare și 139 în ordine crescătoare, centila 73 din 189 de țări și teritorii. În rândul țărilor UE (28), România se plasează pe locul 24 în ordine descrescătoare, depășind semnificativ țări precum: Spania (8,8 ani), Portugalia (9,2 ani), Grecia (10,8 ani). Totuși, în ultima perioadă, progresul în privința acestui indicator este unul lent, fiind vorba și de efectul migrației externe a populației active”;
- „În România, valoarea AAȘ raportată pentru anul 2017 era de 14,3 ani, fiind a 38-a valoare mondială, poziția 117 în ordine crescătoare, centila 60 din 189 de țări și teritorii. La nivelul statelor membre UE, doar Luxemburg are o valoare mai mică (de 14 ani). De altfel, este

de reținut faptul că, în România, și acest indicator avea o valoare mai mare anterior (14,8 ani în 2010), și aici identificându-se efectul negativ al migrației externe, dar și părăsirea timpurie a școlii de către unii tineri.”

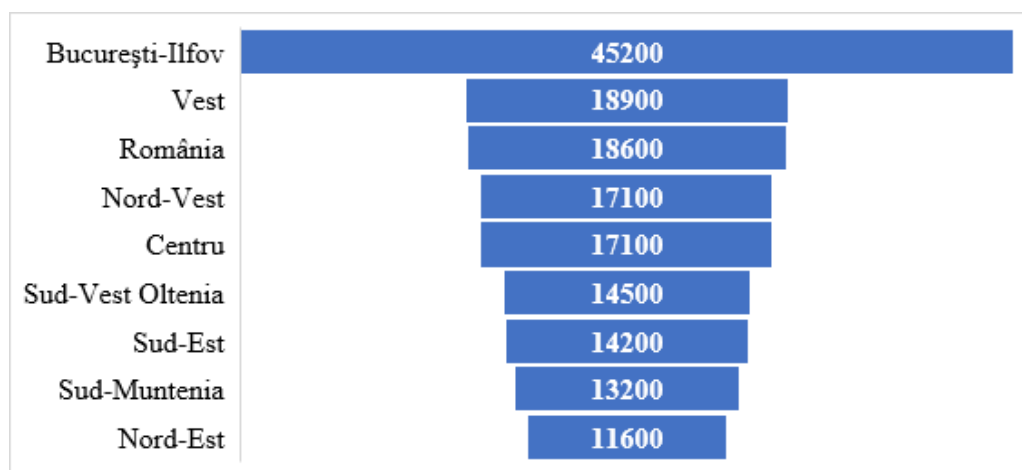
Din datele redade se observă cu ușurință, încă din anul 2018, tendința de regresie a indicatorilor privind viitorul educațional, impactul negativ semnificativ al migrației externe asupra capitalului uman (plecarea persoanelor cu studii) și contextul economic defavorabil ($VNB < PIB$) prin fluxurile de capital care ies din țară prin intermediul rezidenților străini.

1.4. Creșterea puterii de cumpărare și persistența inegalităților regionale

Salariul mediu net în România a înregistrat o traiectorie ascendentă rapidă. În 2004, salariul mediu net depășea ușor echivalentul a 150 de euro, pentru ca în 2023/2024 acesta să atingă un nivel de peste 1000 de euro. Această creștere salarială, chiar dacă este ajustată la inflație, reflectă o majorare a puterii de cumpărare a angajaților, atât din mediul privat, cât și din cel public.

Cu toate acestea, din punct de vedere economico-umanist, se observă o polarizare geografică extremă în această dinamică a veniturilor. Marile orașe (București-Ilfov, Cluj, Timiș, Brașov, Iași) funcționează ca niște insule economice occidentale, alimentate de centre tehnologice, servicii corporative și industrii creative, depășind 160% din media PIB-ului pe locuitor al UE.

Figura 4. PIB mediu pe locuitor în România și pe cele 8 regiuni administrativ-teritoriale, în anul 2024 (euro)

Sursa: Eurostat.

Pe de altă parte, regiunile Nord-Est și Sud-Vest Oltenia (Vaslui, Botoșani, Mehedinți, de exemplu) au rămas blocate sub 40-50% din media UE a PIB-ului pe locuitor, populația depinzând în mod dramatic de remitențe sau ajutoare sociale.

Decalajul între cea mai dezvoltată regiune, respectiv București-Ilfov, și cea mai puțin dezvoltată regiune, respectiv Nord-Est, este de aproximativ 4:1 (figura 4).

1.5. Indicatorii de consum versus indicatorii de calitate a vieții

Pentru a sublinia de ce analiza macroeconomică simplă nu oferă o imagine reală a bunăstării, vom alătura indicatori furnizați de Eurostat: Consumul Individual Efectiv (AIC) [9] și indicatorii structurali ai calității vieții (tabelul 1).

Tabelul 1. Consum versus Calitate a vieții

Indicator de Consum (material)	Valoare 2023/2024	Indicator de Calitate a Vieții (umanist)	Valoare 2023/2024
Consumul Individual Efectiv (AIC)	Aprox. 86% din media UE (locul 11 în UE)	Speranța de Viață Sănătoasă	Aprox. 60 de ani (printre cele mai scăzute din UE)
Penetrarea smartphone/internet	Peste 90% din gospodării, viteze de top global	Ponderea populației cu toaletă în interior	Deși în scădere (45% în 2004), rămâne cea mai mare din UE (peste 15%)
Piața auto (înmatriculări mașini noi/SUV)	Creșteri record de la an la an	Mortalitatea evitabilă și tratabilă	România este printre primele locuri în UE ca rată a mortalității din cauze tratabile

Sursa: date Eurostat

Consumul Individual Efectiv (AIC) măsoară toate bunurile și serviciile pe care le consumă efectiv o gospodărie (indiferent dacă sunt plătite direct sau subvenționate de stat, cum ar fi educația sau sănătatea). În perioada analizată (2023/2024), România acest indicator a urcat spectaculos la peste 85% din media UE, evidențiind un consum la un nivel apropiat de cel al Europei Centrale. Dar, așa cum sublinia și Amartya Sen, „opulența bunurilor de consum nu este echivalentă cu extinderea capabilităților umane” [10], și aici apare ruptura structurală a bunăstării.

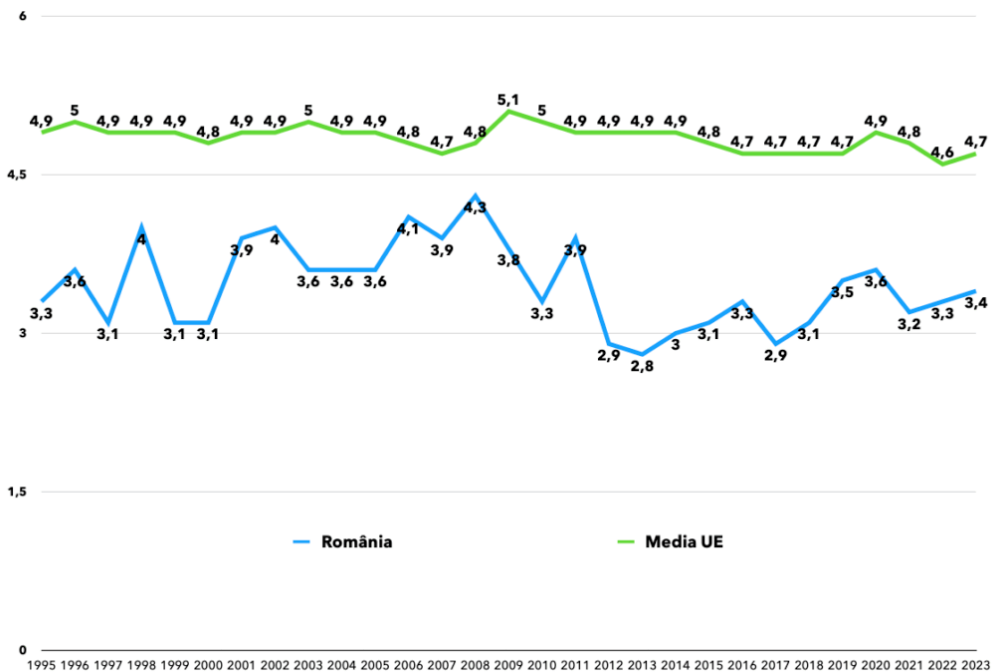
Această discrepanță demonstrează cu ușurință că, deși mecanismele pieței libere reușesc să livreze bunuri private de consum (tehnologie performantă, mașini), statul eșuează în livrarea bunurilor publice de calitate (spitale moderne, infrastructură de transport sigură, școli performante).

2. Educația în România și capcana inegalității

2.1. Analiza bugetului alocat (% din PIB) în ultimele două decenii

Pentru a înțelege de ce performanțele structurale ale învățământului din România nu au urmat curba ascendentă a PIB-ului descrisă anterior, un prim răspuns rezultă din analiza domeniilor prioritare în care se realizează cheltuielile bugetare ale statului. În contextul analizei economico-umaniste, bugetul alocat educației nu poate fi considerat o simplă cheltuială, ci este o investiție de mare importanță pe termen lung în extinderea capabilităților unei națiuni.

Figura 5. Cheltuieli pentru educație, România vs media UE (% din PIB)

Sursă: edupedu.ro, sursă date – Eurostat 2025

În anul 2011, când s-a adoptat Legea Educației Naționale nr. 1, se stabilea un prag legal obligatoriu de alocare a min. 6% din PIB pentru finanțarea învățământului public. Acest prag nu a fost atins niciodată.

În ultimii 20 de ani, media alocărilor pentru finanțarea publică a educației a oscilat între 2,5 și 3,3% din PIB [11], România situându-se constant pe ultimele locuri din UE, unde media alocărilor este de aprox. 4,7-5% din PIB (figura 5).

În timp ce volumul total al PIB-ului a crescut de cinci ori, procentul dedicat direct modernizării, reformării învățământului românesc și, mai ales, corectării inegalităților a rămas de subzistență. Comisia Europeană, prin Raportul „Investiția în Educație 2025”, atrage atenția că „educația de calitate este esențială pentru a răspunde declinului demografic și pentru a reduce deficitul de competențe, asigurând reziliență în perioade de criză economică” și avertizează asupra „inegalităților educaționale profunde: aproape jumătate dintre elevii din medii defavorizate din UE au rezultate slabe la matematică (48%), față de doar 11% dintre cei din familii cu venituri ridicate. Aceste decalaje alimentează un cerc vicios al sărăciei și afectează competitivitatea economică prin subdezvoltarea capitalului uman” [12].

În prezent, în România sunt adoptate măsuri de reducere a costurilor cu educația: comasări de școli, creșterea normei didactice și tăieri de burse. Ideea că investițiile în educație sunt cheia competitivității economice și a coeziunii sociale rămâne la nivel teoretic.

2.2. Evaluarea competențelor de masă și analiza evoluției rezultatelor PISA (2006-2022)

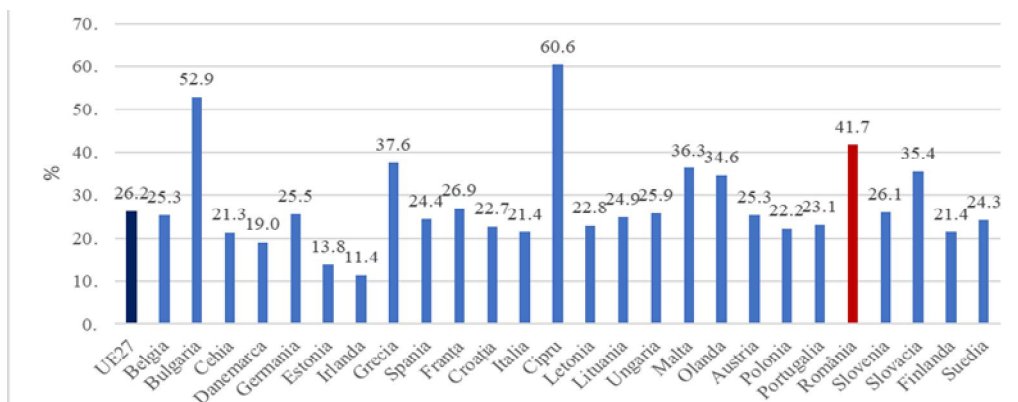
Programul pentru Evaluarea Internațională a Elevilor (PISA), organizat de OECD o dată la trei ani, măsoară competențele reale ale elevilor de 15 ani la trei domenii fundamentale: citire/lectură, matematică și științe, precum și capacitatea tinerilor de a aplica cunoștințele în situații concrete din viața reală.

Analiza parcursului României în participările sale la aceste testări (2006-2022) relevă aspecte îngrijorătoare ale educației [13]:

- *analfabetism funcțional*: procentul elevilor români care nu ating nivelul minim de competență este de 40-45% la toate cele trei discipline, aproape jumătate dintre tinerii de 15 ani pot citi un text, dar nu pot extrage o concluzie logică din el, pot face operații matematice simple, dar nu pot rezolva o problemă cu mai multe variabile;
- 41,7% dintre tinerii în vârstă de 15 ani din România pot citi un text, dar nu pot extrage o concluzie logică din el, comparativ cu 26,2% media la nivelul Uniunii Europene, un minim de 11,4% consemnat în Irlanda și un maxim de 60,6% în Cipru (figura 6);
- 48,6% dintre tinerii în vârstă de 15 ani din România nu puteau realiza operații matematice simple, comparativ cu 29,5% media la

nivelul Uniunii Europene, un minim de 15% în Estonia și un maxim de 53,6% în Bulgaria (figura 7);

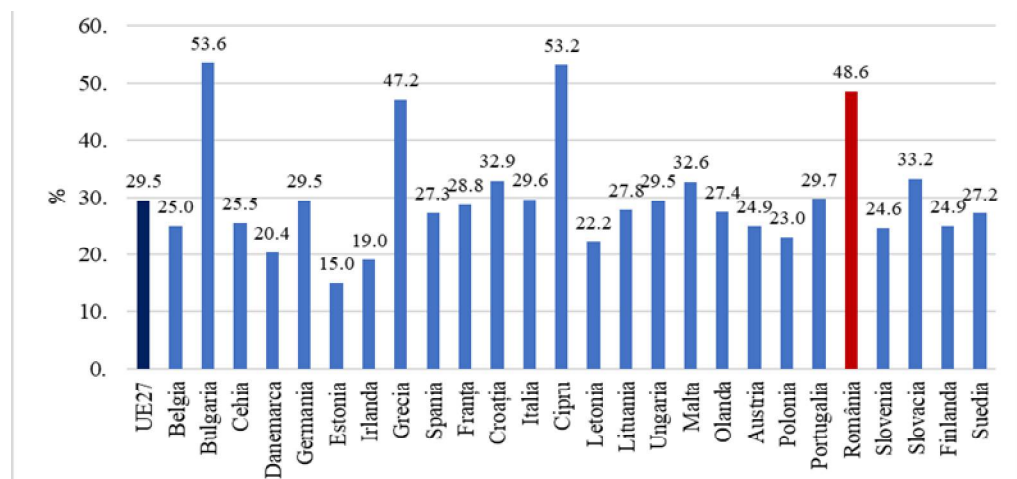
Figura 6. Tinerii de 15 ani cu performanțe scăzute la citire în România, în anul 2022 (% în total)

Sursa: Eurostat.

Notă: Indicatorul măsoară ponderea elevilor de 15 ani care nu reușesc să atingă nivelul 2 („nivelul minim de competență”) pe scala PISA pentru citire.

Figura 7. Tinerii de 15 ani cu performanțe scăzute la matematică în România, în anul 2022 (% în total)

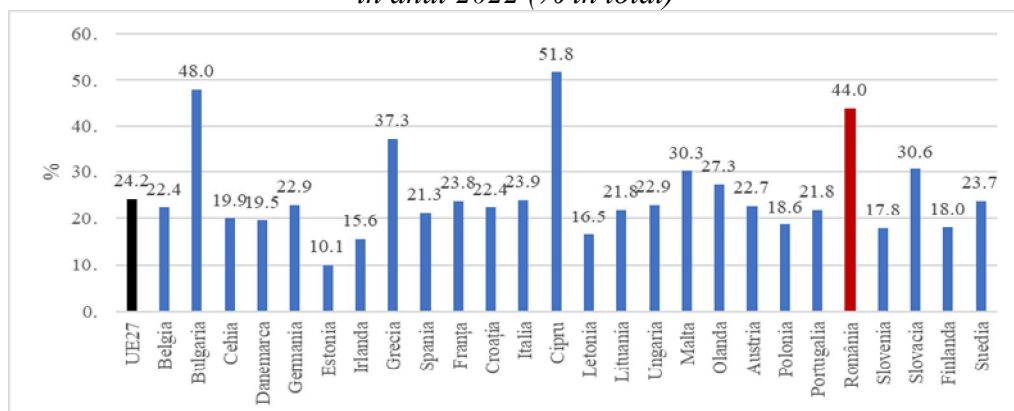

Sursa: Eurostat.

Notă: Indicatorul măsoară ponderea elevilor de 15 ani care nu reușesc să atingă nivelul 2 („nivelul minim de competență”) pe scala PISA pentru matematică.

- 44,0% dintre tinerii în vârstă de 15 ani din România nu puteau aplica practic cunoștințele științifice, comparativ cu 24,2%% media la nivelul Uniunii Europene, un minim de 10,1% în Estonia și un maxim de 51,8% în Cipru (figura 8);

Figura 8. Tinerii de 15 ani cu performanțe scăzute la științe în România, în anul 2022 (% în total)

Sursa: Eurostat.

Notă: Indicatorul măsoară ponderea elevilor de 15 ani care nu reușesc să atingă nivelul 2 („nivelul minim de competență”) pe scala PISA pentru științe.

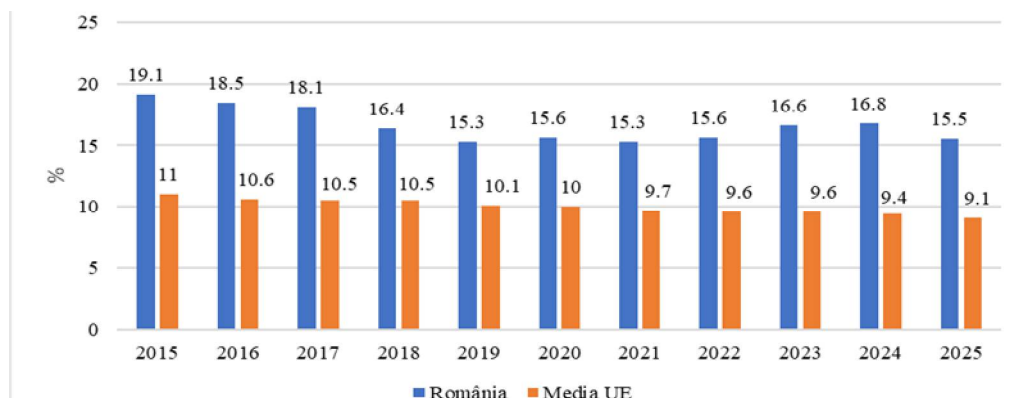
- scorurile consemnate în România sunt constant *inferioare scorurilor medii OECD*, aprox. 428 de puncte la matematică față de media OECD de aprox. 472.

Din perspectivă umanistă, aceste date arată că sistemul educațional din România nu poate furniza competențele necesare unei economii moderne bazate pe cunoaștere, iar creșterea economică din ultimii 20 de ani nu se oglindește absolut deloc în acest domeniu.

2.3. Fractura rural-urban

Indicatorul Eurostat *Rata părăsirii timpurii a școlii* (tineri între 18 și 24 de ani care au finalizat cel mult gimnaziul și nu mai urmează nicio formă de instruire) arată că România a rămas una dintre țările europene cu probleme mari în acest sens, cu o rată generală de peste 15-16% (figura 9). [14]

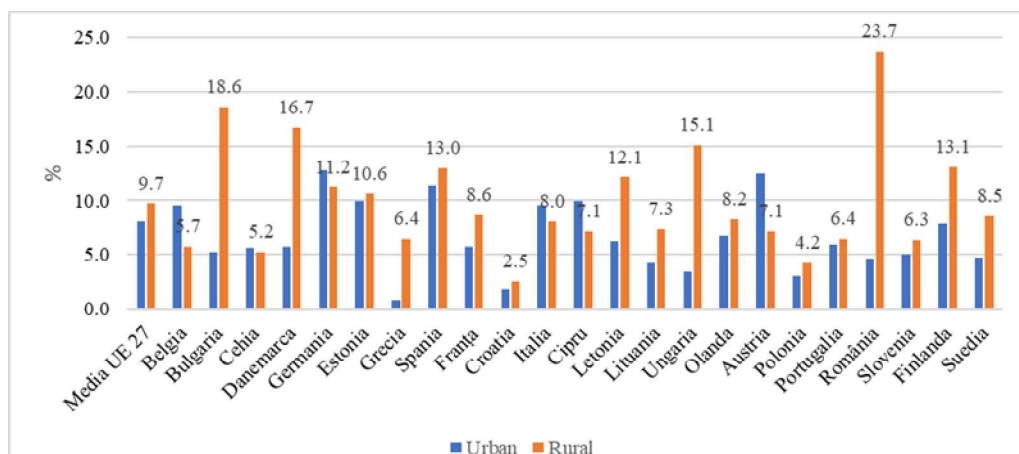
Figura 9. Rata de părăsire timpurie a sistemului de educație în România și media UE (% în populația în vârstă de 18-24 ani)

Sursa: Eurostat.

La o privire mai atentă, segmentând datele pe medii de rezidență, se observă o fragmentare structurală: în mediul urban mare (București, Cluj-Napoca), această rată este sub 4-5% (la nivelul țărilor nordice), în timp ce în mediul rural (sate), este peste 22-25% (unul din patru copii abandonează școala) (figura 10).

Figura 10. Rata de părăsire timpurie a sistemului de educație în România și state membre ale UE, pe medii de rezidență (% în populația în vârstă de 18-24 ani), 2025

Sursa: Eurostat.

În mediul rural, școlile se confruntă cu o infrastructură precară (lipsa utilităților de bază) și o pondere foarte ridicată a cadrelor didactice suplinitoare sau necalificate. Copiii din familiile vulnerabile economic nu beneficiază de programe „after school” sau transport. Prin urmare, sistemul de educație actual amplifică inegalitățile de la naștere, un copil născut la sat în ultimii 20 de ani fiind predestinat, statistic, în mare măsură, să rămână blocat în sărăcie, indiferent de cât de mult a crescut PIB pe locuitor în aceeași perioadă.

Acesta este eșecul sistemic de la baza societății românești, esența pierderii capabilității umane teoretizată de Amartya Sen.

3. Elitele intelectuale și tehnologice ale tinerei generații

3.1. *Dinamica medaliilor internaționale, reziliența elitelor din România*

Pe parcursul aceleiași perioade de 20 de ani, România și-a format o imagine puternică la cel mai înalt nivel al excelenței academice mondiale. Performanțele elevilor români la Olimpiadele Internaționale de Matematică (IMO), Informatică (IOI), Fizică (IPhO) și Chimie (IChO) au înregistrat, constant și frecvent, vârfuri istorice, clasând România pe primele locuri în Europa și în top 10 sau chiar 5 la nivel global.

Din perspectiva economiei dezvoltării, această dinamică reprezintă o anomalie statistică uriașă: o țară în care rata analfabetismului funcțional este de 40% generează, în același timp, pură performanță capabilă să concureze cu superputerile educaționale și tehnologice din întreaga lume (SUA, China, Coreea de Sud). Aceasta nu poate decât să demonstreze *potențialul imens biologic și intelectual al capitalului uman din România*, dar și distribuția asimetrică a oportunităților de manifestare a sa.

Un exemplu extrem de elocvent din ultimul deceniu îl constituie explozia mișcării de robotică de la nivelul liceelor din România, prin Programul FIRST Tech Challenge (FTC) România, care a transformat radical mediul educației STEM nonformale. Mișcarea a ajuns la un număr de peste 200 de echipe active din liceele din toată țara, iar performanța nu a întârziat: echipele românești au cucerit Campionatul Mondial de Robotică de la Houston din Statele Unite ale Americii, impunându-se în fața unor echipe cu bugete și dotări tehnice net superioare. La ultimul campionat, reprezentanții României au ocupat primele 4 locuri, cu echipe din Brăila, Buzău, București și Focșani, învingând echipe din 80 de țări.

3.2. Mecanismul din spatele succesului

Cum poate un sistem de învățământ public subfinanțat, marcat de infrastructură învechită și abandon școlar, să producă olimpici internaționali și campioni mondiali în robotică? Răspunsul este: nu poate!

Performanța de vârf din ultimele două decenii este aproape total deconectată de structura Ministerului Educației, fiind susținută de un sistem privat paralel: pregătire suplimentară finanțată de familii; parteneriate cu companii private (corporații IT, bănci) și ONG-uri; voluntariatul mentorilor - profesori, ingineri, studenți.

Tinerele elite, sprijinite de societatea civilă și capitalul privat, au dezvoltat o cultură a antifrăgilității, au învățat să nu mai aștepte nimic de la stat. Succesul echipelor de robotică este pură *antifrăgilitate* [15]: lipsa condițiilor tehnologice i-a forțat să caute finanțări private pentru construirea propriilor laboratoare, devenind autonomi mult mai devreme față de un elev din Vest, care este susținut de propriul sistem educațional. Acest haos sistemic i-a făcut mai puternici și mai adaptabili.

Prin urmare, excelența în educație nu este un produs al sistemului public. Societatea civilă și sectorul privat au reușit să creeze o poveste de succes pentru o minoritate de elite, dar, din perspectivă macroeconomică, deși statul nu investește în aceste valori, ele devin extrem de mobile, fiind primele care ar putea alege exodul.

4. Fenomenul „Brain Drain”

4.1. De la migrația muncii necalificate la exportul de înaltă calificare

Migrația din România în perioada 2003/2004 – 2023/2024 a avut implicații majore asupra capitalului uman. Din datele furnizate de OECD și Eurostat putem realiza o analiză retrospectivă, împărțită în două etape distincte:

- perioada 2004-2012: migrație economică de subzistență, preponderent forță de muncă cu calificare medie sau scăzută (servicii domestice, agricultură, construcții);
- perioada 2013-2024: accentuarea fenomenului de „brain drain”, migrația a extras masiv forță de muncă cu calificare superioară: cercetători, ingineri, medici, absolvenți de top din IT&C.

De asemenea, în ultimii ani se manifestă migrația academică timpurie, tinerii de elită sunt recrutați direct de pe băncile liceului de universități de top din vestul Europei sau SUA. După absolvire, majoritatea acestora nu se mai întorc, constituind o pierdere economică și demografică permanentă.

4.2. Impactul exodului inteligenței: plafonarea inovării și eroziunea socială

Efectul exodului inteligenței creează o undă de șoc în întreaga structură economico-umanistă a țării. Revenind la statusul atins recent de România de *high-income*, sustenabilitatea unei astfel de economii depinde de tranziția la o economie bazată pe cunoaștere și inovare (cercetare-dezvoltare, proprietate intelectuală).

Prin pierderea elitelor însă, România pierde exact oamenii capabili să inoveze și să cerceteze, economia se plafonează și apare ceea ce economiștii numesc *capcana inovării scăzute* sau *capcana veniturilor mijlocii*.

În viziunea sociologului Albert Hirschman, în fața unui sistem deficitar, cum de altfel este cel din România, cetățenii au două opțiuni principale: *Voice* – protestul, implicarea civică, lupta pentru reformă, sau *Exit* – plecarea [16].

Când elitele aleg opțiunea *Exit*, pleacă tinerii cu gândire critică și abilități necesare pentru a deveni manageri reformatori, politicieni integri, profesori universitari, cercetători. Consecința umanistă este dezolantă. Presiunea publică pentru modernizarea/deschiderea școlilor/spitalelor scade, reformele structurale pot fi amânate la nesfârșit, iar societatea devine vulnerabilă și ușor influențabilă [17].

Concluzii: Capital uman = Tezaur uman

În ultimele două decenii, România a parcurs o transformare economică importantă, trecând de la statutul de economie emergentă la cel de țară cu venituri mari. Cu toate acestea, analiza Indicelui Dezvoltării Umane (IDU) și a indicatorilor din componența acestuia conduce la concluzia existenței unui decalaj persistent între performanța macroeconomică și calitatea capitalului uman. [18]

Creșterea PIB-ului pe locuitor la paritatea puterii de cumpărare, majorarea puterii de cumpărare și integrarea în Piața Unică Europeană reprezintă realizări economice importante, dar, sistemul educațional rămâne subfinanțat (sub 3,5% din PIB, departe de ținta legală de 6%), este caracterizat de un nivel ridicat al analfabetismului funcțional (aproape 40-45% dintre elevii de 15 ani nu ating competența minimă la PISA) și perpetuează o fractură rural-urban profundă. În același timp, România continuă să formeze elite recunoscute internațional în domenii STEM și robotică, demonstrând un potențial uman extraordinar, susținut însă mai mult prin intermediul efortului privat și societății civile decât de sistemul public.

Fenomenul *brain drain* amplifică aceste dezechilibre: migrația care inițial se consemna pentru forța de muncă necalificată se concretizează în amplificarea fenomenului de *brain drain* (ingineri, medici, cercetători, absolvenți de top IT).

Pierderea elitelor nu reprezintă doar o problemă demografică, ci o reducere a capacității de inovare și o eroziune a coeziunii sociale.

Omul, prin bunăstarea sa în funcție de propriile nevoi materiale, intelectuale și spirituale, trebuie să fie măsura performanței economice a unei țări. El este deținătorul unui set unic de talente, creativitate, inteligență emoțională și potențial neexploatat. Un tezaur nu se consumă prin utilizare, ci își sporește valoarea.

Un sistem educațional actual și modern, conectat la cerințele economiei, poate fi baza competitivității pe termen lung, al rezilienței și al inovării naționale. „Succesul economic viitor al României depinde de cultivarea unei forțe de muncă calificate, care se poate adapta cerințelor unei economii globale în rapidă transformare - de la energia verde și tehnologiile digitale la producția și serviciile avansate. O reformă educațională cuprinzătoare trebuie să abordeze calitatea, relevanța, echitatea și șansele de angajare, acoperind întregul proces de acumulare de cunoștințe, de la educația timpurie până la învățarea pe tot parcursul vieții.” [19]

Cunoașterea tuturor lucrurilor este în natura umană. Ea doar trebuie cultivată și rafinată prin educație continuă. Nu ne putem opri. „Nu există ființă mai cuprinzătoare decât omul, care, deși pare mic, e mare prin mintea lui. Mintea îl face egalul celor mai mărețe lucruri, și tot ea conduce mâinile care creează desăvârșirea.” [20]

Numai printr-o reformă profundă a sistemului educațional, centrată pe echitate, excelență și reținerea talentelor, România își va putea valorifica pe deplin resursa cea mai prețioasă – Oamenii.

Analizele realizate conduc la următoarele recomandări:

- creșterea investițiilor în educație la minimum 6% din PIB, cu alocări prioritare pentru reducerea inegalităților rurale și pentru programe de prevenire a abandonului școlar;
- dezvoltarea unui sistem național coerent pentru a reține în țară a talentelor (burse de excelență condiționate de întoarcere, parteneriate public-privat, reformă fiscală atractivă pentru specialiști);
- transformarea modului de abordare a educației, percepută și tratată acum mai mult ca un cost bugetar, într-o investiție strategică prioritară, axată pe competențe relevante pentru economia cunoașterii.

Note finale

1. Mahbub ul Haq, *Reflections on Human Development*, Oxford University Press, New York, 1995, p. 14.
2. Amartya Sen, *Development as Freedom*, Oxford University Press, Oxford, 1999, pp. 73-75.
3. Pentru o analiză detaliată a distincției dintre *funcționări* și *capabilități*, a se vedea Martha Nussbaum, *Creating Capabilities: The Human Development Approach*, Harvard University Press, 2011.
4. *Human Development Report 1990*, UNDP, p. 10.
5. Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), *Human Development Report 2010: The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development*, Palgrave Macmillan, New York, 2010, unde a fost introdus pentru prima dată IHDİ (Indexul Dezvoltării Umane Ajustat în funcție de Inegalitate).
6. Banca Mondială, *World Bank Country and Lending Groups*, clasificare oficială valabilă pentru exercițiile financiare recente (România inclusă în categoria *High-Income Economies*).
7. Eurostat, *Real GDP per capita, purchasing power standards (PPS) per capita in relation to the EU average (2004-2024)*, bază de date electronică, accesată în 2026.
8. Ioan Mărginean, *Evoluții recente privind valorile Indicelui Dezvoltării Umane. România în context european și mondial*, Revista Calitatea vieții, XXX, nr. 1/2019, p. 76-83, www.revistacalitateavietii.ro/journal/article/view/149/119
9. Eurostat, *Actual Individual Consumption (AIC) per capita in PPS*, bază de date electronică, accesată în 2026.
10. Amartya Sen, *Development as Freedom*, Oxford University Press, Oxford, 1999, p. 57-60.
11. Eurostat, *Government expenditure on education as % of GDP (COFOG)*, date agregate pentru perioada 2004-2024.
12. Mihai Peticilă, *Cheltuielile Guvernului României pentru Educație au fost de 3,4% din PIB în 2023 – Eurostat / Niciun Guvern din ultimii 30 de ani nu a reușit să atingă ținta de 6% din PIB*, <https://www.edupedu.ro/cheltuielile-guvernului-romaniei-pentru-educatie-au-fost-de-34-din-pib-in-2023-eurostat-niciun-guvern-din-ultimii-30-de-ani-nu-a-reusit-sa-atinga-tinta-de-6-din-pib-grafic/>, 28 august 2025.
13. OECD, *PISA 2022 Results (Volume I): The State of Learning and Equity in Education*, OECD Publishing, Paris, 2023, pp. 112-115.
14. Eurostat, *Early leavers from education and training by sex and area of residence (rural/urban)*, seria de date cronologice 2004-2024.

15. Nassim Nicholas Taleb, *Antifragil. Ce avem de câștigat de pe urma dezordinii*, Editura Curtea Veche, București, 2014, p. 25.
16. Albert O. Hirschman, *Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States*, Harvard University Press, Cambridge, 1970.
17. Comisia Europeană, *Standard Eurobarometer (2020-2024). Public opinion in the European Union*, secțiunea dedicată nivelului de încredere în instituțiile publice naționale.
18. Valentina Vasile, *Note de curs. Dezvoltarea umană în România în contextul transformării economiei și șocurilor externe*, mai 2026.
19. Dragoș Petrescu, *Reinventarea României 2025-2028. Strategia de creștere economică și siguranță națională*, Editura Litera, 2025, p. 65.
20. Fernan Perez de Oliva, *Dialog despre demnitatea omului. Eseuri și discursuri*, Colecția Biblioteca Hispanică a Institutului Cervantes, Editura Humanitas, 2023, p. 119.

Referințe bibliografice

Cărți și lucrări de specialitate

Hirschman, Albert O., *Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States*, Harvard University Press, Cambridge, 1970.

Haq, Mahbub ul, *Reflections on Human Development*, Oxford University Press, New York, 1995.

Nussbaum, Martha, *Creating Capabilities: The Human Development Approach*, Harvard University Press, 2011.

Perez de Oliva, Fernan, *Dialog despre demnitatea omului. Eseuri și discursuri*, Colecția Biblioteca Hispanică a Institutului Cervantes, Editura Humanitas, 2023.

Petrescu, Dragoș, *Reinventarea României 2025-2028. Strategia de creștere economică și siguranță națională*, Editura Litera, 2025.

Sen, Amartya, *Development as Freedom*, Oxford University Press, Oxford, 1999.

Taleb, Nassim Nicholas, *Antifragil. Ce avem de câștigat de pe urma dezordinii*, Editura Curtea Veche, București, 2014.

Articole și studii

Mărginean, Ioan, „Evoluții recente privind valorile Indicelui Dezvoltării Umane. România în context european și mondial”, *Revista Calitatea vieții*, XXX, nr. 1/2019, pp. 76-83.

Peticilă, Mihai, „Cheltuielile Guvernului României pentru Educație au fost de 3,4% din PIB în 2023 – Eurostat / Niciun Guvern din ultimii 30 de ani nu a reușit să atingă ținta de 6% din PIB”, *edupedu.ro*, 28 august 2025.

Vasile, Valentina, „Note de curs. Dezvoltarea umană în România în contextul transformării economiei și șocurilor externe”, mai 2026.

Rapoarte și baze de date internaționale

Banca Mondială, *World Bank Country and Lending Groups*, clasificare oficială pentru economiile cu venituri mari (*High-Income Economies*).

Comisia Europeană, *Standard Eurobarometer (2020-2024). Public opinion in the European Union*.

Comisia Europeană, Raportul „Investiția în Educație 2025”.

Eurostat, *Actual Individual Consumption (AIC) per capita in PPS*, bază de date electronică, accesată în 2026.

Eurostat, *Early leavers from education and training by sex and area of residence (rural/urban)*, seria de date cronologice 2004-2024.

Eurostat, *Government expenditure on education as % of GDP (COFOG)*, date agregate 2004-2024.

Eurostat, *Real GDP per capita, purchasing power standards (PPS) per capita in relation to the EU average (2004-2024)*, bază de date electronică, accesată în 2026.

OECD, *PISA 2022 Results (Volume I): The State of Learning and Equity in Education*, OECD Publishing, Paris, 2023.

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), *Human Development Report 1990*.

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), *Human Development Report 2010: The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development*, Palgrave Macmillan, New York, 2010.

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), *Human Development Report 2023/2024*.

Surse online și media

Economica.net, „Indicele dezvoltării umane: România pe locul 55, la egalitate cu Bulgaria”.

Our World in Data, date statistice privind *Human Development Index* și *GDP per capita*.